

УДК 331.45

БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ТРУДОВОГО ПРОЦЕСУ ЯК СКЛАДОВА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ**Гірман А.П., Буфанова Н.А.**

Дніпровський університет митної справи та фінансів

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-137>

Охорона праці є одним з найважливіших факторів підвищення ефективності праці. Сучасний стан розвитку економіки України потребує нестандартних підходів до створення умов праці максимального сприятливих для людини так забезпечення охорони праці на вітчизняних підприємствах. У статті зроблена спроба пошуку ефективних заходів не тільки поточного, але й випереджального характеру щодо нормалізації умов праці, як на рівні держави, так і на рівні окремого підприємства. Проведено аналіз стану та основних причин виробничого травматизму в Україні. Запропоновані заходи щодо запобігання виробничого травматизму та професійних захворювань на підприємствах.

Ключові слова: травматизм, професійні захворювання, безпека праці, умови праці.

Постановка проблеми. У сучасних умовах охорона праці є одним з найважливіших факторів підвищення ефективності праці. Проте нинішній рівень науково-технічного прогресу так соціально-економічні орієнтири розвитку сучасного суспільства досі не спроможні створитися сприятливі умови для забезпечення добробуту людини, збереження її здоров'я.

Сьогодні кожен третій працівник здійснює трудовий процес на місцях зі шкідливими так небезпечними умовами праці. У цій ситуації необхідні ефективні заходи не тільки поточного, але й випереджального характеру щодо нормалізації умов праці, як над рівні держави, так і над рівні окремого підприємства. У зв'язку з цим великого значення набувають питання вдосконалення системи управління умовами й охороною праці яка одного з основних напрямів соціально-економічного розвитку держави. Крім того, проблеми подальшого поліпшення умови праці безпосередньо пов'язані з вирішенням завдань раціонального використання трудових ресурсів, підвищення трудової активності людини, і, в свою чергу, із продуктивністю, задоволеністю працею, мотивацією працівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти поліпшення умов й охорони праці як факторів підвищення ефективності трудової діяльності досліджували у своїх працях такі українські вчені, як Л.П. Керб, А.О. Соколова, Ю.Ф. Скіцько, І.В. Ткаченко та інші [3-5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак у науковій літературі недостатньо дослідженими залишаються питаннями розробки комплексного соціально-економічного підходу до управління умовами й охороною праці й недостатнього визначені можливості його використання в Україні.

Мета статті. Головною метою статті є дослідження питання щодо створення безпечних умов трудового процесу на вітчизняних підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан розвитку економіки України потребує нестандартних підходів до створення умов праці, максимального сприятливих для людини, так поліпшення стану охорони праці на вітчизняних підприємствах.

Цим питанням приділяється значна увага у різних міжнародних документах. Так, Міжнародною організацією праці (МОП) прийнято низ-

ку конвенцій і рекомендацій щодо створення належних умов праці шляхом:

- встановлення обґрунтованої тривалості робочого часу (Конвенції МОП 67, 153, 175);
- безпеки та гігієни праці (Конвенції МОП 155, 161);
- встановленнями достатнього рівнями заробітної плати та сприятливих умов праці (Конвенції МОП 26, 99, 131, 94, 95);
- захисту працівників від окремих ризиків (Конвенції МОП 170, 119, 121, 127, 148) [3].

У національному законодавстві основні положеннями щодо умов та безпеки праці визначено Конституцією України, Кодексом законів про працю й іншими законодавчими актами. У Конституції України (ст. 43) задекларовано право громадян над безпечні, нешкідливі умови праці. В Кодексі законів про працю України наголошується, щось відповідальність за створення безпечних, нешкідливих умов праці, покладається на власника або уповноважений ним орган. Під час оцінки умов праці ступінь впливу різних чинників на працюючих визначають за нормативами Гігієнічної класифікації, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26.09.2001 р. № 450 «Про нову Гігієнічну класифікацію праці та показники, за якими надаються пільги і компенсації працівникам, зайнятим на роботах зі шкідливими та важкими умовами праці» [2].

Проте, проблема виробничого травматизму і професійної захворюваності до цього часу залишається гострою. Щорічно на виробництві травмується близько 50 тис. осіб, з них 1,5 тис. гинуть, понад 3,5 тис. отримують професійні захворювання. Через непрацездатність щорічно втрачається 2,5-3 млн. людино-днів. Зала статистичними даними, протягом останніх років понад 3 млн. осіб працюють в умовах, щось не відповідають санітарно-гігієнічним нормативам. Тобто практично кожний третій працює у шкідливих умовах.

Близько 1,8 млрд. гривень щороку витрачається на відшкодування збитків, медичну, професійну та соціальну реабілітацію потерпілих від нещасних випадків на виробництві та осіб, які страждають на професійні захворювання за рахунок внесків на соціальне страхування. Понад 1,3 млрд. гривень витрачається суб'єктами господарювання на оплату пільг і компенсацій працівникам за роботу у важких та шкідливих умовах [1].

Разом з тим, слід враховувати, щось нові технологічні процеси істотно змінюють характером виробничої діяльності із сприяють виникненню нових ризиків. З'явилися складні інформаційні технології, які неминуче стають основою появи нових виробничих факторів. За цих умов для запобігання професійним захворюванням необхідно розроблятися допустимі рівні емоційного напруження, вдосконалювати методики оцінки ступеня психоемоційного стресу тощо. До того ж подальший розвиток біологічної і медичної науки дає змогу розкривати нові сторони патогенезу професійної патології, які раніше не були відомі. Це, наприклад, синдром «вигорання» (burn out), вторинний гемахроматоз, патологія від дії металовмісних нано- і субмікронних частинок промислових аерозолів тощо [5].

З наведеного випливає, щось необхідно вдосконалити методичні підходи щодо об'єктивного визначення впливу шкідливих, небезпечних чинників на організм працівників, зокрема: шкідливих хімічних речовин 1-2 та 3-4 класу небезпеки, пилу переважно фіброгенної дії; вібрації (загальної та локальної); шуму, інфразвуку, ультразвуку; неіонізуючих випромінювань; мікроклімату в приміщенні; температури зовнішнього повітря або атмосферного тиску; важкості праці; робочої пози; напруженості праці, тощо.

Підкреслимо, щось керівники, які відповідають за умови праці, часто не враховують, що навіть за 2 класом можуть приховуватися аварійні ситуації. Тому розробка і запровадження заходів, які мотивують працівника, стосується всіх рівнів умов праці. Власне кажучи, система пільг і компенсацій за роботу в несприятливих умовах повинна лише доповнювати комплекс заходів щодо поліпшення стану умов й охорони праці та застосовуватись лише в тих випадках, коли неможливо знешкодити джерела виробничої небезпеки та поліпшити умови праці.

Залежно від об'єктивної оцінки фактичного стану умов праці на робочих місцях доречно запропонувати систему заходів, спрямованих на підвищення економічної й соціальної захищеності працівників, зайнятих у важких, шкідливих і небезпечних умовах праці. Це може бути ціла низка превенцій: лікувально-профілактичні заходи (проведення медичних оглядів, безплатне харчування та видача знешкоджувальних засобів та ін.); використання так званого «захисту часом» (регламентовані перерви на відпочинок, скорочений робочий день, додаткова відпустка, зменшення віку виходу над пенсію тощо); диференціація доплат до заробітної плати залежно від класу шкідливості умов праці; належне санітарно-побутове обслуговування (наявність їдалень, лазень, кімнат відпочинку).

Здійснення заходів з поліпшення умов і охорони праці чинить стимулюючий вплив як на економічні, так і на соціальні результати виробництвами.

До економічних результатів впливу умов праці на людину, які мають позитивне значення, слід віднести підвищення продуктивності праці, раціональне використання основних виробничих фондів. Сприятливі умови сприяють підвищенню продуктивності праці за рахунок кращого використання робочого часу завдяки зниженню ціло-

денних втрат через тимчасову непрацездатність та виробничий травматизм.

Зростання продуктивності праці супроводжується також, як правило, досягненням високої якості продукції та послуг, а скороченнями витрат робочого часу сприяє зменшенню собівартості продукції.

За даними досліджень, комплексом заходів з поліпшення умов праці може забезпечити приріст продуктивності праці на 15-20%.

Крім того, поліпшення умов і впровадження заходів з забезпеченням безпеки праці сприяють скороченню плинності кадрів. Адже за мотивами «небезпечні і шкідливі умови» в промисловості звільняється до 20% усіх вивільнених, а в будівництві – понад 25%.

Отож питання безпеки праці є нагальним і невідкладним. Слід розробити єдину стратегію вирішення ряду проблем, пов'язаних у тому числі і з організацією безпеки життєдіяльності людини у процесі трудової діяльності. Потрібен перехід від локального управління до управління системами. Останнім часом все більше підприємствам створюють інтегровані системи менеджменту, що зорієнтовані одночасно на всі види безпеки. Такий підхід закріплюється національними стандартами (ДСТУ ISO 9001-2001, Україна). Проте більшість вітчизняних підприємств або ще не приступили до розробки таких систем, або перебувають на початковому етапі.

Для забезпечення єдності підходів, структури, взаємозв'язку і цільової спрямованості розробку і впровадження системи стандартів управління підприємством розроблених на основі міжнародних серій ISO 9000 (система управління якістю), ISO 14000 (система управління навколишнім середовищем); OHSAS 18000 (система управління безпекою та гігієною праці); SA 8000 (система соціальної відповідальності) і рекомендацій МОП – ILO OSH 2001 (система охорони праці) доцільно проводити в межах узагальненої системи, якою могла б стати система Загального Управління Безпекою – Total Safety Management – TSM [4]. (див. рис. 1).

Отже, система TSM змогла б об'єднати категорії орієнтовані на забезпечення безпеки як людей, так і процесів виробництва. Ці елементи функції управління властиві також інтегрованому поняттю – загальне управління безпекою, коли ключовими стають поняття: загальна, професійна, промислова, екологічна безпека, якість процесів, культура та дисципліна праці. При цьому соціально-економічні відносини у сфері умов та охорони праці необхідно трансформувати враховуючи основні принципи соціального партнерства, але при збереженні окремих важелів державного впливу.

Висновки. Досвід розвинених країн у галузі охорони праці свідчить, що поліпшенню умов праці сприяють такі заходи:

1. Податкові пільги на засоби, які застосовуються для оздоровлення умов праці.
2. Диференціація страхових внесків залежно від частоти і тяжкості травматизму і професійних захворювань.
3. Застосування санкцій за бездіяльність власників щодо поліпшення умов праці.

Використання зарубіжного досвіду в галузі охорони праці буде сприяти поліпшенню умов праці на підприємствах України.

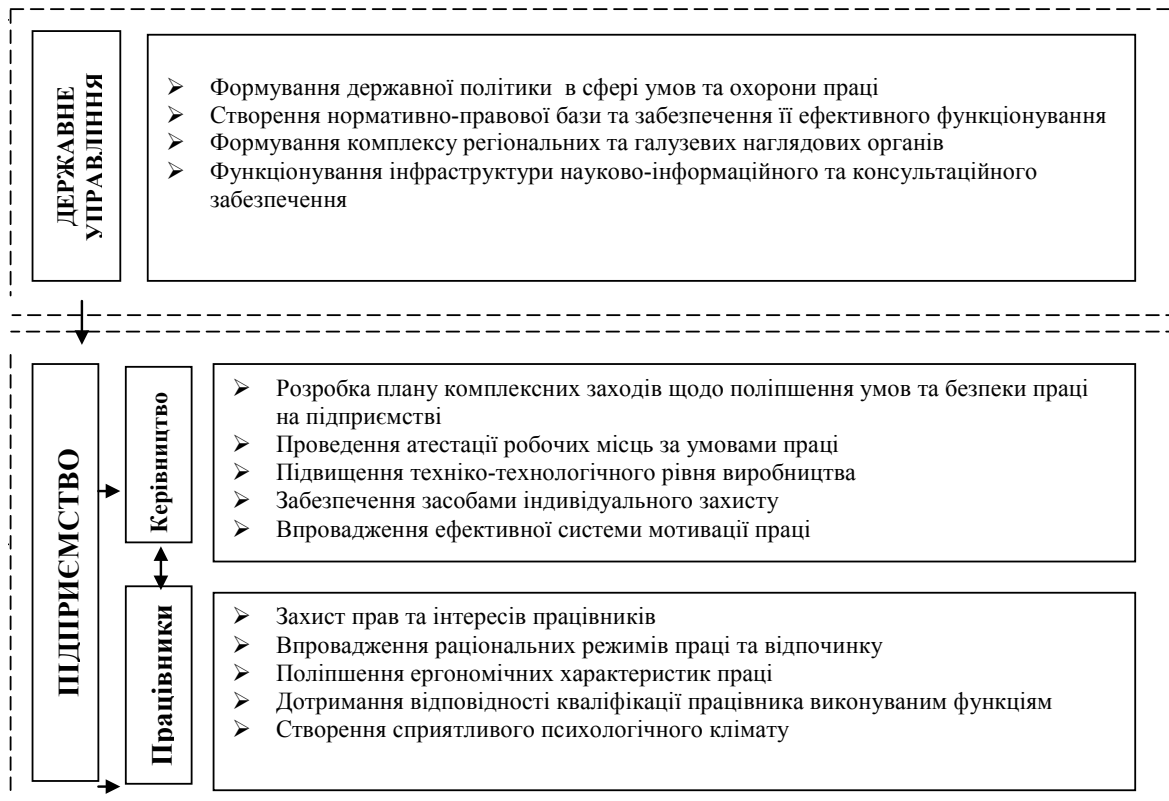

Рис. 1. Схема забезпечення соціально-економічних відносин у сфері умов та охорони праці

Джерело: адаптовано авторами за [4]

І все ж ключовим об'єктом управління має стати людина. Враховуючи те, що основними причинами травматизму є організаційні недоліки, на перший план висувуються професійна підго-

товка, соціально-психологічне і мотиваційне регулювання, залучення персоналу до розв'язання проблем з охорони праці та корпоративна культура тощо.

Список літератури:

1. Праця в Україні: Стат. зб. / Держкомстат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про нову Гігієнічну класифікацію праці та показники, за якими надаються пільги і компенсації працівникам, зайнятим на роботах із шкідливими та важкими умовами праці» від 26.09.2001 р., № 450 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
3. Керб Л.П. Основи охорони праці: Навч. посібник / Л.П. Керб. – К.: КНЕУ, 2003. – 215 с.
4. Соколова А.О. Організаційно-економічні важелі вдосконалення умов і охорони праці: зарубіжний досвід і перспективи для України / А. Соколова // Вісник ДААУ. – 2009. – № 2. – С. 251-257.
5. Ткаченко І.В., Скіцько Ю.Ф. Виробничий травматизм в Україні та на Буковині: аналіз стану, причин і заходи щодо запобігання нещасних випадків на підприємстві // Охорона праці на підприємствах. – 2010. – № 2. – С. 29-37.

Гирман А.П., Буфанова Н.А.

Днепровський університет таможенного дела и финансов

БЕЗОПАСНОСТЬ ТРУДОВОГО ПРОЦЕССА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ОРГАНИЗАЦИИ ТРУДА

Аннотация

Охрана труда является одним из важнейших факторов повышения эффективности труда. Современный уровень развития экономики Украины требует нестандартных подходов к созданию условий труда максимально благоприятных для человека, а также для обеспечения охраны труда на отечественных предприятиях. В статье предпринята попытка поиска эффективных мер не только текущего, но и опережающего характера по нормализации условий труда, как на уровне государства, так и на уровне отдельного предприятия. Проведен анализ основных причин производственного травматизма в Украине. Предложены меры по предотвращению производственного травматизма и профессиональных заболеваний на предприятиях.

Ключевые слова: травматизм, профессиональные заболевания, безопасность труда, условия труда.

Girman A.P., Bufanova N.A.

Dnipro University of Customs and Finance

LABOR PROCESS SAFETY AS A COMPONENT OF LABOR ORGANIZATION

Summary

Labor protection is one of the most important factors in improving labor efficiency. The current state of the economy of Ukraine needs non-standard approaches to creating the working conditions of the maximum favorable for a person, and ensuring the protection of labor at domestic enterprises. The article attempts to find effective measures not only of the current, but also of the pre-eminent nature of the normalization of working conditions, both at the state level and at the level of the individual enterprise. The analysis of the state and main causes of occupational injuries in Ukraine is carried out. Proposed measures to prevent occupational injuries and occupational diseases at enterprises.

Keywords: traumatism, occupational diseases, safety of work, working conditions.